Ročník I. Číslo 20.

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko.

Nový zákon o okresních záložnách hospodářských.

Okresní záložny hospodářské dočkaly se tedy svého nového upravení: osnova zemským sněmem přijatá obdržela potřebnou sankci a vstoupila již jakožto zákon ze dne 30. června 1896 č. 56. z. z. v platnost.*)

Okresní záložny hospodářské náležejí mezi několik málo oněch starých institucí, které v čas přeměněny byvše dle nových poměrů a potřeb, zachránily existenci svou tehdy, kdy vše, co upomínalo na staré zřízení hospodářské, zahazováno bylo stoupenci liberalistického proudu mezi bezcenný brak.

Původ jejich hledati jest ve fondech, kteréž za starších dob zřízeny byly za tím účelem, by v čas nedostatku obilí opatřeni byli hospodáři potřebnými zásobami pro setbu a vůbec k dalšímu vedení hospodářství. Tyto t. zv. kontribučenské obilní fondy zařízením moderních prostředků komunikačních pozbyly svého významu a přeměněny byly v Čechách zákonem ze dne 9. července 1863 a ze dne 6. srpna 1864 ve fondy peněžné, t. j. v hospodářské záložny, na nichž měli dále účastenství držitelé oněch pozemků, které dosud účastny byly dotyčných fondů obilních.

Přes to však, že fondy tyto měly 9,719.859 zl. základního kapitálu, působnost jejich nikterak neuspokojovala. Hlavní příčina nezdaru jejich záležela v tom, že nové záložny zřízeny byly pro malé obvody (obvody bývalých vrchností), takže dosti značný onen kapitál roztříštěn byl na veliký počet zcela malých záložen, kde kromě toho často dosti špatně byl spravován. Zoufaje nad nezdarem této nové instituce, usnesl se konečně zemský sněm r. 1875, by jmění hospodářských záložen mezi jednotlivé účastníky smělo býti rozděleno.

*) Všeobecně se očekávalo, že osnově sankce bude odepřena.

Na štěstí nedošlo však ku provedení tohoto usnesení, kteréž bylo by značilo úplnou zkázu celé instituce hospodářských záložen. Rada zemědělská ještě v čas obrátila se k vládě se žádostí, by usnesení zemského sněmu nebylo sankcionováno. Žádosti této bylo vyhověno a tím další existence záložen zachráněna. Šlo nyní o to, upraviti záložny tak, by účelu svému náležitě mohly sloužiti. Tato úprava provedena zákonem ze dne 22. března 1882, jímž dosavadní hospodářské záložny sloučeny byly pro každý soudní okres v jednu okresní hospodářskou záložnu a kterýmž dovoleno bylo záložnám takto zřízeným přijímati vklady do sumy dvojnásobného základního jmění. Zákonem ze dne 2. února 1885 a dalším zákonem z r. 1892 byla pak meze tato rozšířena a dovoleno záložnám přijímati vklady do výše pětinásobného obnosu základního jmění. Prvotním úkolem záložen mělo býti poskytování osobního úvěru; v druhé řadě připuštěn i úvěr hypothekární a sice do výše vlastního jmění.

K naznačení rozvoje okres. hospodářských záložen uvádíme zde některá čísla dle stavu koncem r. 1893. Okresních záložen hospodářských bylo v roce tomto v Čechách 122 a připadalo průměrně na každou z nich 1318 podílníků. Kmenové jmění 104 okresních hospodářských záložen, kteréž podaly výkazy o své činnosti, obnášelo 5,912.143 zl., takže v průměru na jednu okresní hospodářskou záložnu připadalo 56.847 zl. kmenového jmění. Reservní fond těchto 104 záložen činil 581.113 zl.

Ze záložen těchto přijímalo vklady pouze 88 a obnášela výše vkladů koncem r. 1893 zl. 22,291.893, takže poměr vlastního jmění k jmění cizímu (vkladům) činil 1 : 4·28 (při ostatních záložnách v Čechách byl poměr tento 1 : 9·22). Stav poskytnutých půjček byl pak koncem r. 1893 celkem 26,058.564 zl., z čehož na úvěr osobní připadá 15,215.896 zl., na úvěr hypothékární 10,173.263 zl. a na úvěr zástavou krytý 669.705 zl. Z těchto posléz uvedených čísel jest patrno, že okresní hospodářské záložny vzdor výslovnému předpisu zákona půjčky hypothé-

kární na újmu úvěru osobního v dosti značné míře provozují. Výtěžek obnášel v r. 1893 zl. 368.098, z něhož přiděleno reservnímu fondu 55.743 zl., podílníkům přiděleno 245.728 zl. a zbytek rozdělen na remunerace, dary etc. Správní výlohy obnášely průměrně 0·53 procent veškerého kapitálu (při občanských záložnách 0·44 procent). Režie byla tedy při okres. hospodářských záložnách poměrně vyšší, ježto záložny tyto spravovaly poměrně málo cizího kapitálu, kdežto platy úřednictva a diety členů ředitelstva byly z pravidla stejné jako u záložen větší kapitály spravujících.

Porovnáme-li tyto výsledky okresních hospodářských záložen v Čechách s výsledky občanských záložen v Čechách, musíme ovšem přiznati, že rozvoj a obchodní rozpjetí záložen občanských jest mnohem větší než u záložen hospodářských. Občanské záložny *) majíce splacených podílů závodních v obnosu pouze 5,351.043 zl., opatřily si do konce r. 1893 reservní fondy ve výši 7,379.540 zl., takže celkové jmění jich s připočtením ostatních fondů obnášelo koncem r. 1893 celkem 13,081.487 zl. Počet přijatých vkladů obnášel pak u záložen těchto 120,613.201 zl. Oproti tomu ovšem okresní hospodářské záložny vykazovaly sice r. 1893 základního jmění 5,912.143 zl. (tedy více než záložny občanské), avšak na reservních fondech pouze 581.113 zl. a na vkladech toliko 22,291.893 zl. Tento menší obchodní rozvoj hospodářských záložen vysvětluje jednak již ta okolnost, že občanské záložny nacházejí se ve styku s rostoucím obchodem, průmyslem a zejména též stavebním ruchem městským, kdežto záložny hospodářské odkázány byly na méně čilé úvěrní obchody svých venkovských podílníků. Kromě toho však již sám zákon omezil působnost hospodářských záložen, ustanoviv jim pevnou mez, do kteréž vklady přijímati, resp. úvěr poskytovati směly.

Nové poměry, v nichž stav rolnický se ocitl, vyžadovaly však nutně usnadnění osobního úvěru rolnického a proto požadováno se strany rolnictva, by hospodářským záložnám při přijímání vkladů a poskytování úvěru větší volnost byla ponechána. Požadavkům těmto snažil se vyhověti nový zákon ze dne 30. června t. r., jímž organisace okresních hospodářských záložen nově se upravuje.

Dle zákona toho jest účelem okresních hospodářských záložen, aby napomáhaly zájmům malých statkářů poskytujíce jim úvěru, zejména pak opatřujíce jim levný úvěr osobní.

Podíl v okresní záložně hospodářské vázán jest na držení statku neb pozemku, s nímž spojeno jest právo účastenství v záložně, takže podíl bez tohoto statku neb pozemku samostatně na jinou osobu převeden býti nemůže, nýbrž přechází vždy s pozemkem i bez zvláštní úmluvy na držitele nového. Rozdělí-li se usedlost, rozdělí se i podíly dle míry pozemkové daně.

Obvody záložen jsou totožny s obvody okresních zastupitelstev. Závodní fond záložen skládá se z kmenového jmění, z reservního fondu a z peněžitých vkladů.

Peněžité vklady přijímati může záložna, svolí-li k tomu valná hromada většinou dvou třetin hlasů, až do výše desetinásobné sumy kmenového jmění čítajíc v to i fond reservní. V případech zvláštního zřetele hodných může zemský výbor ve shodě s místodržitelstvím svoliti k tomu, by záložna i přes tuto desetinásobnou sumu jmění svého vklady přijímati mohla. Ustanovení toto značí ovšem rozšíření dosavadního oprávnění okresních záložen hospodářských, které až dosud pouze do pětinásobného obnosu kmenového jmění (bez zřetele na reservní fond) vklady přijímati mohly.

Okresní záložna hospodářská smí poskytovati súročitelné zápůjčky peněžní a sice na úvěr osobní, na úvěr uhrazený kaucí hypothékárně zjištěnou a na hypothéky. Kromě toho umožňuje zákon též poskytování úvěru na plodiny hospodářské a na papíry s pupilární jistotou.

Zápůjčky na úvěr osobní poskytují se na směnky (nejdéle šestiměsíčné) aneb na dluhopisy. V obou případech žádá se spolupodpis jednoho rukojmího. (Až dosud směl úvěr osobní poskytovati se pouze na směnky.) Zápůjčky na hypothéky poskytovati smí záložna jen do té míry, by veškerá suma zapůjček těchto nepřevyšovala úhrn vlastního jmění záložny (i s reservním fondem) a polovinu všech peněžních vkladů. Ve všech případech musí však pro úvěr *ne*hypothékární zůstati pohotově alespoň taková část závodního fondu, která rovná se polovici jmění kmenového.*)

Zápůjčky hypothékární poskytovati se smějí pouze na hospodářské usedlosti a hospodářské pozemky a dluh musí se nejméně jedním procentem ročně umořovati. Pokud se týče jistoty, žádá se, by povolená zápůjčka s vpočtením dosavadních závad nepřevyšovala dvaceti čtyrnásobnou sumu čistého výnosu usedlosti vypočítaného dle berního katastru. Ředitelstvo může však povoliti zápůjčku i do vyššího obnosu a sice do dvou třetin odhadní ceny ředitelstvem vyšetřené.**)

*) Číselné údaje tyto týkají se 245 občanských záložen, kteréž výkazy o své činnosti podaly.

*) Má-li tedy na př. záložna 50.000 zl. kmenového jmění a 10.000 zl. reservního fondu a nepřijímá-li vůbec vklady, smí na hypothékární půjčky poskytnouti nejvýše 25.000 zl. Má-li táž záložna přijato vkladů do 100.000 zl., může na hypothéky rozpůjčiti obnos kmenového jmění s reservním fondem (60.000 zl.) a polovinu obnosu vkladů (50.000), tedy celkem 110.000, takže zbývá na ostatní úvěr ještě 50.000 zl.

**) Dle dřívějších předpisů nesměl celkový obnos zápůjček na hypothéky poskytnutých převyšovati úhrn kmenového jmění záložny bez ohledu na přijaté vklady.

Právo k zápůjčkám mají především účastníci záložny; pokud tito o zápůjčky se neucházejí, může zápůjčka poskytnouti se osobám jiným, avšak jen malým statkářům v obvodu záložny. Žádost za zápůjčku může bez udání důvodů býti zamítnuta.

Okresním hospodářským záložnám není dovoleno prováděti obchody bankovní, kupovati neb prodávati na spekulaci cenné papíry a též zakázáno jest jim zakládati podniky průmyslové aneb v nich se účastniti. Tím ovšem znesnadněno jest jim i financování hospodářsko-průmyslových podniků, zejména též podniků hospodářskými společenstvy zřizovaných. Každá záložna zříditi má reservní fond, jemuž se každoročně přikáže 10 procent čistého výtěžku a vlastní výtěžek dosavadního reservního fondu. Správa záložny přináleží valné hromadě delegátů, dvanáctičlennému ředitelstvu a revidujícímu výboru.*)

Okresní hospodářské záložny stojí pod dozorem okresního výboru a v další instanci výboru zemského, kteréž mohou záložny revidovati atd. Úřadům státním náleží pouze onen dozor, jenž jim vůči jiným úvěrním ústavům přísluší. Hospodářským záložnám v Kolíně, Mělníku a Roudnici ponechán bude jejich název a místní obvod. Kromě toho dovoleno jest záložně mělnické přijímati vklady do 2,000.000 zl. V okresích, kde okresních záložen hospodářských dosud není, mají záložny takové býti zřízeny. —

Takový jest as hlavní obsah nového zákona o okresních hospodářských záložnách. Zákon tento, byť i snad ve všem projeveným požadavkům nevyhověl,**) značí přec nový pokrok v organisaci této instituce a nejednu úlevu v zájmu žádoucího rozvoje úvěru rolnického. Nelze pochybovati, že okresní hospodářské záložny, kteréž majíce podíly v rukou rolnických, omezují se na úvěr rolnický, kteréž mají přiměřeně upravené obvody, znají dopodrobna svoji klientelu a kteréž kromě toho mají své uspokojivé fondy peněžní, jsou institucí se zdravým základem a rozvoje schopnou. Nový zákon, jenž rozvoj tento umožniti má, vstupuje právě v platnost a záleží nyní na předácích našeho venkova, by rozvoj ten stal se opravdu skutkem.

Dr. *Karel Viškovský.*

Kromě toho mohly hypotheční zápůjčky poskytovati se pouze do dvacetinásobného čistého výnosu a musily do 20 let býti umořeny. Značí tedy nový zákon oproti dřívějším předpisům značné uvolnění okresních hospodářských záložen při poskytování hypothékárního úvěru.

*) K volbě delegátů oprávněn jest každý účastník, jenž má podíl nejméně 20 zl. Na každých dalších 20 zl. připadá další hlas, avšak více než 10 hlasů nemůže nikdo míti. Těm, kdo mají podíly menší než 20 zl., přísluší společně tolik hlasů, kolik dle měřítka tohoto na úhrnnou sumu podílů jejich připadá. Hlasování děje se dle obcí katastrálních. Na každých 800 zl. podílů a na každý zbytek 400 zl. neb více připadne jeden delegát. Na obce, jichž podílníci mají méně než 800 zl. podílů, připadá bez ohledu na výši podílů jeden delegát

**) Se strany zástupců některých okresních záložen žádalo se, by k okresním záložnám hospodářským přivtěleny byly též t. zv. kontribuční peněžné fondy, jichž jmění obnáší okolo 3,700.000 zl. Požadavku tomuto novým zákonem vyhověno nebylo.

Zpráva o tom, jak si vede Fabiánská Společnost.*)

Fabiánská Společnost předložila londýnskému mezinárodnímu sjezdu socialistických dělníků a dělnických společenstev zvláštní zprávu o svém počínání a zásadách, kterými se, jdouc za svým

*) *Základ Fabiánské společnosti.* Fabiánskou společnost tvoří socialisté. Domáhá se reorganisace lidské společnosti, chtíc, aby půda a průmyslový kapitál byl vyproštěn z područí jednotlivců a jednotlivých tříd a ku všeobecnému prospěchu stal se majetkem celé společnosti. Pouze tím způsobem může celý národ brátí spravedlivý podíl na přirozených a získaných výhodách země. — Vedle toho usiluje společnost, aby zrušeno bylo soukromé vlastnictví půdy a přirozeně z toho vyplývající užívání její pouze od jednotlivců, ve formě braní pachtovného, jako ceny za dovolené užívání země vůbec aneb za výhody, plynoucí z lepší polohy a větší úrodnosti půdy. — Společnost usiluje dále o to, aby takový průmyslový kapitál, jenž může býti sociálně spravován, dostal se do správy společné. Dosud obohacovaly průmyslové vynálezy a kapitál tvořící se ze zbývajícího čistého příjmu pouze zámožné třídy, což jest následkem již dříve nabytého monopolu, ovládajícího prostředky výroby; dělník zůstával závislým od třídy této, která mu ponechala pouze to, co potřebuje nutně k živobytí.

Budou-li tato opatření provedena, ovšem musí býti provedena bez kompensace (ačkoliv náhrada přiměřená dle uznání společnosti vyvlastněným jednotlivcům dána asi bude), budou úroky a pachtovné přídavkem odměny za vykonanou práci. Třída lenochů, nyní žijící a tyjící z výsledku práce druhých, přirozeně zmizí a praktická rovnost stejné příležitosti ku práci a výdělku bude udržována přirozeným působením hospodářských sil, jimiž osobní svoboda o mnoho méně bude ohrožována, nežli se děje za nynějšího systému. — Aby cíle toho dosaženo bylo, přihlíží F. S. k tomu, aby náhledy socialistické staly se co nejvíce známými a tím aby se rozšířily sociální a politické změny, jako následek jeho. Z té příčiny přičiňuje se (společnost), aby všeobecně se rozšířily vědomosti o poměru jednotlivce ku společnosti, pokud jde o hospodářské, mravní a politické vztahy. —

Fabiánská Společnost utvořila se v lednu r. 1884 v Londýně z řady vzdělaných mužů a žen, nadchnutých ideami novoyorkského professora F. Davidsona, aby na základě důkladného studia otázky sociální, obeznámení se s methodami politické agitace a s poměry průmyslové výroby přistoupila k činné propagandě pro opravy sociální. Jméno Fabiovců vzala od zdlouhavého římského vojevůdce proti Hannibalovi Fabia, po jehož příkladu teprve v příhodném okamžiku s činem chce vystoupiti. Jako první zásadu svého vyznání sociálně-politického prohlásila zákonnou reformu sociální naproti revoluci a anarchii. F. S. působí na rozšíření zásad svých rozsáhlou činností vyučovací, přednáškovou i publicistickou. Pořádá učebné kursy o otázkách hospodářských, politických a ethických, zavedla písemné učební běhy, jichž členové na základě četby knih jim odporučených, zodpovídají písemně otázky od učitele jim uložené, o čemž pak další korespondence se rozvíjí, pořádá každý týden diskuse ve schůzích svých, vydala a rozšířila dosud na 70 laciných brožur (tractats) o praktických den-